

SLOVENSKA MILICA V PROCESU OSAMOSVAJANJA 1989-1991

V prispevku avtor obravnava slovensko milico v luči slovenskih osamosvojitvenih procesov. Milica je bila ključen dejavnik v letih 1989-1991, začenši z »mitingom resnice« 1. decembra 1989, ko je preprečila shod t. i. mitingašev. V nadaljevanju se je slovenska politika pri oblikovanju slovenskih oboroženih sil oprla prav na strukturo milice, ki je bila odlično organiziran, predvsem pa profesionalno izurjen varnostni organ. Prav zaradi tega je njena notranja ureditev in struktura vse od odvzema orožja Teritorialni obrambi (TO) služila kot temelj nadaljnje izgradnje obrambnega sistema Slovenije, ki se je pokazal v osamosvojitveni vojni konec junija in v začetku julija 1991, kjer je milica pustila velik pečat. Skupaj s TO se je postavila po robu Jugoslovanski ljudski armadi (JLA) in jo s svojo brezhibno organizacijo nemalo presenetila.

Ključne besede: Milica, osamosvajanje, miting resnice, MSNZ, osamosvojitvena vojna, Bri-
onska deklaracija

Od prvih konfliktov do odvzema orožja TO

V času zaostrovanja krize jugoslovanske države v drugi polovici 80-ih let se je slovenska milica (in slovenska javnost) postopoma oddaljevala od ideologije bratstva in enotnosti, od pripadnosti skupni jugoslovanski državi in se hkrati preoblikovala iz zvezne do republiške institucije. Ob stopnjujočem pritisku srbskih oblasti je milica ohranila »mirne živce« in bila pomemben dejavnik demokratičnega razvoja v Sloveniji. Na drugi strani je jugoslovanska vojska želela postati odločilen politični dejavnik pri reševanju krize, saj se je štela za enega temeljnih kamnov države. Pasivna in tolerantna drža slovenskih organov za notranje zadeve (ONZ) do aktualnih dogodkov v Sloveniji je v njenih vrstah pogosto vzbujala nezadovoljstvo. Zaradi različnega razumevanja nujnih reform v državi sta se vojska in milica v Sloveniji začeli kazati kot dve sorodni organizaciji z različnimi pogledi in cilji. Vojska se je zavzemala za centralizacijo države, slovenska milica pa je bila usmerjena v slovensko politično dogajanje. Ker je bila narodnostno homogenizirana in relativno samostojna v odnosu do zveznih varnostnih organov, odlično organizirana, opremljena in strokovno usposobljena, je odigrala ključno varnostno-obrambno vlogo v procesu demokratizacije Slovenije.¹

Slovenska milica je bila sicer vseskozi bolj na »zahodu« kot na »vzhodu«, bila je prej demokratična kot pa totalitarna. V javnosti je veljala za profesionalno varuhinjo reda in

* dr., znanstveni sodelavec, Inštitut za novejšo zgodovino, Kongresni trg 1, 1000 Ljubljana, filipc@inz.si

** Uporabljeno gradivo je bilo zbrano v okviru projekta Policija med vojno. Vse območne enote MNZ in UNZ so morale leta 1994 zbrati, popisati in oddati arhivsko gradivo iz obdobja osamosvajanja Slovenije. Služba za odnose z javnostmi MNZ pa bi ga morala v sodelovanju z Arhivom MNZ urediti in pripraviti za kasnejšo uporabo v arhivske in zgodovinske namene. Projekt je bil žal kasneje prekinjen in tako nedokončan. Zbrana so bila dnevna poročila, depeše, analize, nekaj fotografskega in filmskega materiala, nekaj ovadb in poročil o kaznivih dejanjih ipd. Poleg tega arhiva obstaja še tekoči arhiv MNZ, ki se odbira, ureja in arhivira v skladu z arhivskimi pravili. V članku so uporabljeni tudi nekateri dokumenti iz tega arhiva. Z reorganizacijo državne uprave pa so se deli tega arhiva selili. Zaradi neurejenosti obeh arhivov avtor prispevka navaja uporabljeno gradivo pod skupnim nazivom *Arhiv MNZ, Policija med vojno*.

¹ Čepič, *Jugoslovanska vojska in slovenska milica*, str. 45.

miru, med prebivalstvom je uživala določen ugled, imela je potrebno avtoriteto in status. S srbsko nacionalistično politiko se je milica seznanila že na Kosovu 1981, ko so Albanci jasno pokazali svoje zahteve po drugačnem položaju v jugoslovanski državi. »Premik v glavah«, ki se je oblikoval vse od Kosova naprej, je konec desetletja prerasel v vse-splošno prepričanje slovenske milice (in ostale slovenske javnosti) o nujnosti sprememb. Jeseni 1988 je slovenska milica izdelala načrta Bled I in II, kjer so namesto varnostnih in obrambnih načrtov, zasnovanih na podlagi zveznih smernic, izdelali povsem samostojne načrte.² Februarja 1989 so slovenski miličniki zavrnili sodelovanje v akciji srbske, kosovske in vojvodinske milice proti rudarjem rudnika Stari trg pri Trepči. Slovenska milica je bila sicer zavezana k formalnemu sodelovanju z zveznimi organi, na drugi strani pa je morala odvrčati poskuse neupravičenih posegov v svojo samostojnost.³ Ko je srbska oblast z namenom destabilizacije slovenske republiške oblasti in vzpostavitve izrednih razmer 1989 napovedala zborovanje v Ljubljani, je slovenska politika temu ostro nasprotovala. Milica je v tem kontekstu odigrala ključno vlogo, preprečila napovedani miting in pokazala, da v Sloveniji veljata red in zakon in da demokratizacija poteka organizirano, hkrati pa je akcija »Sever« potrdila, da je Slovenija sposobna tudi s silo zavarovati svojo suverenost in doseženo stopnjo demokracije.⁴ Izkazana raven usposobljenosti, strokovnosti in etičnih meril se je upravičeno pokazala v povečanju ugleda in zaupanja slovenskih prebivalcev do milice.⁵ Legitimiteta, ki jo je milica uživala, pa ji je navsezadnje omogočila, da je v ključnih trenutkih slovenskega osamosvajanja (pod novo slovensko oblastjo) prevzela tudi obrambne naloge.

Prikrita modra mreža

Do prvih nesoglasij med vojsko in slovensko milico je prišlo spomladi 1990, ko je vojska želela prek zveznih oblasti doseči razširitev mejnega pasu, v katerem je bilo gibanje strogo omejeno. Zaradi vztrajnosti slovenske strani je bil predlog umaknjen iz postopka zvezne skupščine. V tem kontekstu je bila vloga slovenske milice, ki je argumentirano in strokovno izpodbijala namere vojske, izredno pomembna. Po aprilskih demokratičnih volitvah je JLA maja 1990 s podporo zveznih organov odvzela orožje TO. Podobno kot v delu njenih pripadnikov se je po ukazu tudi v vrstah milice sprožil odpor. Nekaj je bilo treba storiti. Sekretar za ljudsko obrambo na občini Kočevje Anton Krkovič in poveljnik Centra za usposabljanje PEM in VEM Jasnica Vinko Beznik sta se po medsebojnem dogovarjanju obrnila na pristojna republiška sekretarja za ljudsko obrambo (LO) Janeza Janšo in za notranje zadeve (NZ) Igorja Bavčarja ter se na skupnem sestanku z njima dogovorila za zavarovanje skladišč orožja v Gotenici pred morebitnim posegom JLA. Beznikova akcija je pod krinko snemanja dokumentarnega filma v začetku junija v celoti uspela, orožje pa so zaradi bojazni pred napadom JLA hitro prenesli v okoliška skladišča, kasneje pa je bilo veliko orožja disperziranega po Sloveniji prav od tam.⁶

Zaradi velikih količin pridobljenega orožja sta Krkovič in Beznik že iskala možnosti za njegovo zavarovanje. Preko poznanstev in majhne teritorialne oddaljenosti sta s svojimi idejami najprej seznanila zaupanja vredne pripadnike novomeške TO,⁷ kasneje pa sta

2 Čelik, *Postopki in metode*, str. 77.

3 Čepič, *Jugoslovanska vojska in slovenska milica*, str. 68.

4 Prim. Repe, *Zgodovinske okoliščine*, str. 7–12; Bračko, *Organi za notranje*, str. 13–25; Čas, *Vloga in dejavnosti*, str. 26–44; Kupnik, Čas, *Načrtovanje in vodenje*, str. 45–56; Čelik, *Prizadevanja za legitimnost*, str. 86–99.

5 Čepič, *Jugoslovanska vojska in slovenska milica*, str. 68–69.

6 Gašparič, *Vloga organov za notranje zadeve*, str. 78–88.

7 Prim. Mikulič, *Uporniki z razlogom*.

se še naslonila na strukturo novomeške milice, ki je bila organizacijsko brezhibna zaradi narave svojega rednega dela. V tem razmerju se je med vodstvi obeh struktur vzpostavilo določeno zaupanje, na podlagi katerega so odlično izpeljali prve zastavljene naloge in poiskali primerne lokacije za skladišča orožja. V ostalih upravah milice do podobnega organiziranja ni prišlo, pač pa so nekatere postaje milice (PM) po Bavčarjevem ukazu sicer hitro razpršile svoje orožje na tajne lokacije, toda to so bile organizacijsko osamljene akcije prisebnih komandirjev postaj.⁸

Na podlagi aktivnosti oziroma organizacije na Dolenjskem pa so bile poleti in v zgodnji jeseni 1990 iz pripadnikov Narodne zaščite in milice oblikovane nove slovenske oborožene sile (Manevrska struktura Narodne zaščite). Vinko Beznik je konec avgusta del svojih nalog prepustil Jožetu Kolencu, namestniku poveljnika Posebnih enot milice (PEM) Republiškega sekretariata za notranje zadeve (RSNZ), ker so bile kot jedro bodoče obrambne organizacije predvidene prav PEM, izkušnja odličnega predhodnega sodelovanja milice in TO na Dolenjskem pa se je pričela prenašati na ostala območja. Sprva na pokrajinske štabe TO, nekoliko kasneje pa tudi na UNZ. Krkovičeve in Beznikove zamisli, ki sta jih na republiški ravni usklajevala sekretarja Bavčar in Janša, so se konec avgusta pričele širiti med zaupnimi kadri posameznih uprav. Potem ko je Kolenc konec avgusta (zgolj formalno) že povezal dolenjsko »modro« in »zeleno« linijo, je v začetku septembra povezal tudi ostale uprave milice z nastajajočo Narodno zaščito. Kolenčeva zamisel prikrte mreže je postajala realnost. Na pokrajinski ravni se je vzpostavil ozek krog ljudi, poveljniki PEM pa so kot vodje v zamišljeno strukturo sprva vključili zgolj svoje najožje sodelavce oziroma namestnike, hitro zatem pa seznanili še komandirje PM ali pa njihove namestnike. Kljub različnemu položaju posameznih uprav in postaj milice se je do konca septembra vzpostavila tajna mreža, za katero je vedel ozek krog pripadnikov milice in Narodne zaščite, v načrtih pa je zajemala velik del pripadnikov obeh struktur. Glavne aktivnosti, ki jih je milica izvajala septembra in oktobra 1990, so bile priprava tajnih skladišč, transport, disperzija in nadzor orožja ter varovanje evidenc vojaških nabornikov. Še posebej pa se je »izkazala« pri formiranju slovenskih obrambnih sil.⁹

Zaostrovanje razmer

V času reorganizacije TO in oslabitve obrambne sposobnosti Slovenije je milica profesionalno opravljala svoje delo, predstavljala pa je tudi silo, s katero je nova slovenska oblast mogla povsem resno računati. Poleg svojih rednih delovnih obveznosti je milica od oktobra naprej izvajala podobne naloge kot v času MSNZ, le da je (namesto NZ) nudila podporo TO.

Potem ko je prevzel poveljevanje TO Slovenije Janez Slapar, je JLA v noči iz 4. na 5. oktober poskušala destabilizirati ustavno ureditev Slovenije zasedbo Republiškega štaba Teritorialne obrambe (RŠTO). Vojska je s tem kršila slovensko suverenost, odnosi med slovenskimi oblastmi in JLA pa so se zaostрили. Namera vojske je zgolj povečala varnostno-obrambno trdnost strokovnih služb ONZ. V času zasedbe RŠTO in njegove okolice so enote milice budno nadzirale početje vojakov in bile po potrebi pripravljene uporabiti orožje. RSNZ je na podlagi dogodkov in zaostrovanja razmer nemudoma intenziviral

⁸ Čuček, *Oblikovanje modre mreže*, str. 132.

⁹ Bistven dejavnik pri organizaciji strukture je bila tudi prisotnost vojske. Tam, kjer ni bilo vojašnic, je zadeva potekala drugače kot tam, kjer je Jugoslovanska ljudska armada imela vojašnice. Na teh upravah oziroma postajah milice so morali zastaviti vse sile, da so uspeli odpeljati del oddanega orožja Teritorialne obrambe iz vojašnic, medtem ko so tam, kjer ni bilo vojašnic, pripravljali teren za bodoče prevoze orožja. Prim. prav tam, str. 134.

akcijo Atlas, ki je predvidevala zavarovanje in zaščito objektov ter varovanih oseb (še posebej v Ljubljani) s strani ONZ.¹⁰ Na podlagi sprejetih usmeritev so posamezne uprave dodatno organizirale in poostrele varnostne »prijeme« znotraj svojega delokroga.¹¹ Ker pa je JLA vse bolj vdiral v radijske zveze signalov ONZ, je bil izdelan še načrt posebnih kurirskih zvez med RSNZ, Upravami za notranje zadeve (UNZ) in PM, ki se je aktiviral s signalom Torba, zagotavljal pa je višjo stopnjo varnosti službenih dokumentov.¹²

V takšnem vzdušju so se pojavile odkrite težnje slovenske razdružitve od Jugoslavije, kar se je kristaliziralo na decembrskem plebiscitu. Z novim letom 1991 se je kriza v Jugoslaviji začela stopnjevati, vojaški vrh pa je zahteval razorožitev in razpust vseh oboroženih enot, ki niso bile v sestavi JLA. V ta kontekst je padla TO, vojaški vrh pa je bil negativen tudi do slovenske milice. Ko so padla v vodo še prizadevanja glede konfederalne rešitve države, je slovensko vodstvo uvidelo, da je edina možnost Slovenije zgolj plebiscitarno utemeljena razdružitev.¹³ Zaradi uvedbe pripravljenosti v JLA je RSNZ odredil ukrepe za fizično varovanje objektov ONZ in za izvedbo mobilizacije.¹⁴ Akcija je nemudoma stekla po vseh UNZ, ki so zavarovale vitalne objekte in dodatno oborožile svoje enote.

Ob poskusu državnega udara je bila marca 1991 ustanovljena Republiška koordinacijska skupina, ki je skrbela za procese osamosvajanja. Vodil jo je Igor Bavčar. Milica je bila zaradi povečanih borbenih dejavnosti JLA praktično že pripravljena na vojno stanje, o razmerah pa redno seznanjena na delovnih sestankih. Ob tem je seveda opravljala svoje redne delovne obveznosti. V času zaostrovanja je opravila tudi več varovanj jugoslovanskih in svetovnih politikov, ki so iskali rešitve iz zapletene situacije.¹⁵ RSNZ je medtem izdelal načrt Kamen, ki je predvideval ukrepe milice ob morebitnem poizkusu JLA, da bi zasedla meje in izvedla izolacijo Slovenije. Načrt je bil med milico in TO usklajen tako, da bi TO preprečila prihod JLA na območje mejnih prehodov, milica pa bi varovala sama območja mejnih prehodov in ne bi dovolila njihove zasedbe.¹⁶

Sprejetje samostojnega slovenskega proračuna in prenehanje plačevanja carinskih dajatev v zvezi račun sta bila dodaten udarec Beogradu, še bolj pa ustanovitev dveh učnih centrov TO v Pekrah pri Mariboru in na Igu pri Ljubljani, potem ko je bil sprejet moratorij na služenje slovenskih obveznikov v JLA. Kljub Zveznemu zakonu o vojaški dolžnosti je Republiški sekretariat za ljudsko obrambo (RSLO) vsem občinskim sekretariatom za LO (OSLO) naročil poostreno varovanje nabornih evidenc, komandirji PM pa so bili opozorjeni na poostreno varovanje le-teh.¹⁷ Zaradi povečane dejavnosti JLA so se tako okrepile varnostne aktivnosti v Sloveniji. V začetku junija se je začela mobilizacija nekaterih enot TO, na predvideni spopad z JLA pa se je pospešeno pripravljala tudi milica, zlasti enote PEM.¹⁸

V tem konfliktnem ozračju (po ukazu o popolni bojni pripravljenosti vojske in po poostritvi njenega nadzora na (slovenskih) mejah)¹⁹ so ONZ vseskozi budno spremljali

10 Arhiv MNZ, *Policija med vojno*, Dokument št. 0021-4-2/2163, 5. 10. 1990; Depeša UM št. 0211-4/1-2/2596.

11 Prim. Lovšin, *Delovanje obveščevalnih in protiobveščevalnih služb*, str. 66–67.

12 *Osebnostno gradivo Bevc*, 22. 10. 1990; prim. Čelik, *Izza barikad*, str. 87.

13 Čepič, *Želje vojske*, str. 1317–1320.

14 Arhiv MNZ, *Policija med vojno*, Depeša RSNZ št. 0214-2-2/42, 9. 1. 1991.

15 Prav tam, Depeša št. 21/6-7, 13. 3. 1991; *Osebnostno gradivo Bevc*, 8. 3., 19. 4. 1991; Čepič, *Želje vojske*, str. 1318–1320.

16 Bukovnik, *Slovenija*, str. 54.

17 Arhiv MNZ, *Policija med vojno*, Dokumentarno gradivo MNZ, mapa UNZ KK št. 161, dopis IM UNZ Krško št. 21-1-1301, 18. 4. 1991; Guštin, *Oblikovanje lastnega obrambnega sistema*, str. 1330.

18 Guštin, *Oblikovanje lastnega obrambnega sistema*, str. 1330.

19 Prim. Čepič, *Želje vojske*, str. 1320.

dogodke v zvezi z JLA, še zlasti njene premike z vojaškimi in civilnimi vozili. Posebej pozorni so morali biti v Ljubljani, kjer se je nahajal sedež novih slovenskih oblasti. JLA se je v času zaostrovanja političnih razmer vseskozi pripravljala in preigravala možne scenarije in dogodke, zaradi česar je milica poostрила svoje delovanje. Ob povečani stopnji pripravljenosti enot JLA v Sloveniji je RSNZ izdelal načrt Carina, v katerem je bilo razdelano področje odvzema orožja carini.²⁰ Zaradi varnostnih razmer so enote milice izdelale tudi navodila za izvajanje ukrepov v okviru akcije Plebiscit. Istočasno je bil aktiviran še načrt Kamen, enote milice pa so s patruljami okrepljeno nadzirale mejo z Avstrijo in s Hrvaško.²¹

Potem ko je Skupščina Republike Slovenije (RS) obvestila Skupščino SFRJ, da bo najkasneje do 26. junija razglasila samostojnost in da se želi pogajati o začasnem opravljanju nekaterih zveznih funkcij na svojem ozemlju, o pravnem nasledstvu in o prihodnjih oblikah sodelovanja, je JLA še povečala bojno pripravljenost.²² Po njenem posredovanju v učnem centru v Pekrah 23. maja pa je postajalo vse bolj jasno, da se obeta »vroče« poletje. Vprašanje nabornikov oziroma usposabljanje v okviru TO je sprožilo prvi odkrit konflikt med JLA in TO. Zaradi tega dogodka je RSNZ odredil pripravljenost vseh vodilnih in vodstvenih delavcev milice, vseh starešin milice in pripadnikov PEM-I. Po pogajanjih v Mariboru se je napetost sicer nekoliko zmanjšala, vendar se je znova povečala, potem ko je JLA aretirala poveljnika TO Vzhodnoštajerske pokrajine podpolkovnika Vladimirja Miloševića, za njegovo izpustitev pa zahtevala zaprtje učnih centrov TO. Med demonstracijami proti postopanju JLA je v Mariboru pred vojašnico pod kolesi vojaškega oklepnega transporterja umrl civilist.²³

Republiška koordinacijska skupina je v skladu s smernicami Predsedstva RS²⁴ naslednjega dne odredila blokado vojaških objektov po celotni Sloveniji, milica in TO pa sta poostřili varovanje objektov RTV in PTT.²⁵ RSNZ je enotam ONZ naročil, da aktivnim vojaškim osebam in drugim pripadnikom JLA preprečijo vstop v prostore ONZ.²⁶ Enote milice so v okviru akcije Atlas okrepile varnostne ukrepe za varovanje varovanih oseb in objektov,²⁷ kriminalistična služba in milica pa sta intenzivirali zbiranje obvestil glede prekoračitev pooblastil vojaških oseb JLA in njihovega izživljanja nad občani.²⁸ Z ustanovitvijo sedmih operativnih centrov za koordinacijo med ONZ, TO in OSLO pa so bile na območju vseh sedmih pokrajinskih štabih TO formirane še koordinacijske podskupine. O vseh ukrepih so se vzpostavile ustrezne evidence, zagotovilo pa se je tudi dokumentiranje dogajanj in sprotno poročanje.²⁹

Ob dogodkih v Pekrah pa je napetost med JLA in Slovenijo sprožila tudi akcija Specialne enote milice (SEM), pripadnikov TO in zaposlenih v tovarni TAM, ko so odvzeli oklepne transporterje, izdelane za JLA, da ga ta ne bi uporabila proti slovenskim demonstrantom. V zvezi s temi dogodki je JLA načrtovala zajetje republiških sekretarjev za NZ in LO Igorja Bavčarja in Janeza Janše, ki sta nameravala na razgovore v Zagreb. Njuno zajetje s strani voda vojaške milice je bilo predvideno na relaciji Dolenjska cesta (Ljubljana

²⁰ Bukovnik, *Slovenija*, str. 56.

²¹ *Arhiv MNZ, Policija med vojno*, Depeša RSNZ št. 21/4-1-3575, št. 21/6-1-3591; Dokument PM Nova Gorica, 6. 5. 1991, arhivska št. 205.

²² Janša, *Premiki*, str. 275.

²³ Guštin, *Oblikovanje lastnega obrambnega sistema*, str. 1330.

²⁴ Prim. *Arhiv MNZ, Policija med vojno*, Dokument Predsedstva RS št. 800-03-11/91, 15. 5. 1991.

²⁵ Janša, *Premiki*, str. 291.

²⁶ *Arhiv MNZ, Policija med vojno*, Depeša RSNZ št. 0211-4/6007.

²⁷ Prav tam, Depeša RSNZ št. 21/6-5-321, št. 21/6-2-323.

²⁸ Prav tam, Depeša RSNZ št. 0216-5-4-5940.

²⁹ Prav tam, Odredba RSNZ št. 8117, 26. 5. 1991.

na) - Karteljevo pri Novem mestu.³⁰ Po podatkih, da naj bi JLA 4. junija od predstavnikov oblasti RS zahtevala prevzem evidenc nabornikov in njihovo napotitve na služenje vojaškega roka (v nasprotnem primeru so bili predvideni vpadi vojaških specialcev v prostore organov oblasti, RSNZ, PTT, RTV in druge pomembne institucije oziroma blokada naselij z oklepnimi in mehaniziranimi silami ter zamenjava oblasti), pa je milica okreplila tudi varovanje zgradb in ustanov, ki so bile posebej na udaru.³¹

Medtem ko je zvezna carinska uprava sredi junija najavila pobiranje denarja na slovenskih mejnih prehodih s pomočjo zveznih miličnikov, s tem pa še zamenjavo slovenskih carinikov z zveznimi,³² je republiški sekretar za NZ Igor Bavčar izdal odredbo o izvajanju nalog ONZ ob osamosvojitvi Slovenije (akcija Lipa). Odredil je prekinitev letnih dopustov vsem delavcem ONZ, aktiviranje načrta Torba, pripravljenost PEM-I na domu, aktiviranje načrta Klin-I in odredil mobilizacijo rezervnega sestava milice.³³ RSNZ je medtem aktiviral še akcijo Osamosvojitev 91, s katero so bile določene naloge za zagotovitev varnosti ob razglasitvi samostojnosti Slovenije.³⁴ Odnosi med JLA in milico so se dodatno zaostri ob predvideni menjavi zveznih tabel in zastav na mejnih prehodih s slovenskimi, potem ko je RSNZ izdal usmeritve za zamenjavo, varovanje mejnih prehodov in objektov ONZ.³⁵ V sklopu teh aktivnosti so se na vseh mejnih prehodih namestile table z napisom RS in izobesile slovenske zastave, kar so večinoma opravila cestna podjetja, zavarovala pa milica. V tej zvezi so bili predhodno aktivirani načrti Atlas, »O« (Objekti) in Kamen.³⁶

Potem ko je Skupščina RS sprejela Temeljno ustavno listino o samostojnosti in neodvisnosti RS, ji je v imenu jugoslovanske države nasprotoval Zvezni izvršni svet, ki je sprejel 25. junija »odlok o neposrednem zagotavljanju izvajanja zveznih predpisov o prehajanju državne meje na ozemlju RS« v sodelovanju z Zveznim sekretariatom za ljudsko obrambo in z vključitvijo mejnih enot JLA. To je dalo JLA možnost vojaškega nastopa.³⁷

Vojna

Slovenski oblasti je v desetdnevni vojni uspelo združiti obe strukturi (milico in TO), toda profesionalnost in odlična organiziranost slovenske milice sta se med vojno pokazali za izredno pomembni, če ne celo ključni. Milica je opravila ogromno dela, brez katerega bi imela TO nemalo težav pri zavarovanju slovenske osamosvojitve.

Načrti slovenskega vodstva za zavarovanje osamosvojitve so predvidevali zelo veliko verjetnost posredovanja JLA in so zato obrambne priprave potekale vse od poletja 1990. Dejavnost JLA v Sloveniji je bila tako s strani milice kot TO obveščevalno in kontraobveščevalno pokrita, slovenske obrambne sile so bile opremljene, organizirane in že teden prej tudi vpoklicane.³⁸

JLA je že 26. junija ukrepala in krenila v akcijo. Enote milice in TO, ki so delovale usklajeno, so sprva pasivno preprečevale, da bi vojska dosegla načrtovane cilje. Na podlagi tega so že zgodaj zjutraj postavili številne cestne ovire (po večini tovornjake in gradbene stroje), na glavnih cestah pa je milica za zapore ustavila promet. Oboroženi

30 Janša, *Premiki*, str. 297.

31 *Arhiv MNZ, Policija med vojno*, Dežurna skupina koordinacijskega telesa, 2. 6., 3. 6. 1991.

32 Prim. Čepič, *V reševanje krize*, str. 1325.

33 *Arhiv MNZ, Policija med vojno*, Odredba RSNZ št. 0214-1-DT-76/91, 19. 6. 1991.

34 Prav tam, Dokumentarno gradivo MNZ, mapa UNZ Krško št. 1146, depeša RSNZ, 19. 6. 1991.

35 Prav tam, Depeša RSNZ št. 0213-2/870, št. 1112-10512.

36 Prav tam, Depeša RSNZ št. 0215-5-7172, 24. 6. 1991; prim. Depeša UNZ Celje št. 21/6-3-445.

37 Čepič, *Razglasitev samostojnosti*, str. 1331.

38 Guštin, *Vojna za Slovenijo*, str. 1339–1340.

spopad pa se je začel 27. junija 1991 dopoldne, ko je Predsedstvo RS posredovanje enot JLA opredelilo za agresijo na RS. Vojaški poseg je prerasel v vojaški spopad med TO in milico na eni ter enotami JLA, zveznimi miličniki in cariniki, ki naj bi zavarovali meje jugoslovanske države, na drugi strani.³⁹ Republiška koordinacijska skupina je poslala ukaz podskupinam, v katerem je odredila: »Odpirajte ogenj iz vsega orožja na vse helikopterje JLA ne glede na njihov položaj.« »Vsak premik pripadnikov JLA izven vojaških objektov smatrajte za sovražno dejanje, pozovite jih na predajo, preprečite vsak premik, zaplenite vozila, tehnična sredstva in orožje. V primeru uporabe sile premike nevtralizirajte z vsemi sredstvi.«⁴⁰ Do prvih spopadov je prišlo pred Ormožem, na Medvedjeku, v Rigoncah pri Dobovi, na Jezerskem, na cesti proti Šentilju, popoldne pa še pri Trzinu in na mejnem prehodu Holmec. Padle so tudi prve smrtne žrtve, precej pa je bilo ranjenih. Kljub oviranju in bojem so enote JLA do večera zasedle večino mejnih prehodov. Toda slovenske sile so izvedle protiofenzivo in naslednji dan zavzele več mejnih prehodov in mejnih stražnic. JLA se je znašla v defenzivi.⁴¹ Enote milice so bile v teh razmerah opozorjene na dosledno izvajanje ukrepov za lastno varnost in varnost objektov ONZ,⁴² posredovan pa jim je bil ukaz o ustavitvi vseh ofenzivnih aktivnosti proti enotam in objektom JLA.⁴³

Po zahtevi Evropske skupnosti o ustavitvi spopadov je prišlo do prvega premirja, ki pa ni bilo v celoti upoštevano. Slovenska skupščina je zavrnila ultimatum JLA glede deblokade njenih enot in vzpostavitev stanja pred 25. junijem, zavzela pa se je za pogajanja. Slovenske sile so v naslednjih dneh (največ s pogajanjem) zasedle večino mejnih prehodov.⁴⁴ Milica je medtem okrepila tudi spremljanje obveščevalcev JLA, ki so bili na terenu v civilnih oblekah.⁴⁵ Za tajni prevoz delegatov Skupščine na izredno sejo v Ljubljano je bil aktiviran načrt Skala, ki je bil v skladu z načrtom uspešno in brez zapletov izveden.⁴⁶ Glede na ukaz Generalštaba JLA po večji aktivnosti JLA pa je minister za NZ Igor Bavčar izdal obvestilo o možnosti vdora oklepni, pehotni in zračni sil vojske JLA na teritorij RS. Na zahtevo RSNZ je bila v tem kontekstu odredjena popolna prisotnost in borbena pripravljenost vseh miličnikov na delovnem mestu.⁴⁷

Druga julija je JLA začela z drugo fazo napadov, ki je vključevala letalstvo. Letala so napadla enote v Krakovskem gozdu, ki so blokirale vojaško kolono, potem pa še televizijske oddajnike. Predsedstvo RS je zvečer kljub temu razglasilo enostransko ustavitev ognja.⁴⁸ Istočasno je bilo slovenskim obrambnim silam naročeno, da zadržijo obrambne položaje in poostrijo varnostne ukrepe, ker je obstajala realna možnost delovanja diverzantsko-terorističnih skupin.⁴⁹ JLA je v premirje privolila šele naslednji dan. Komisija, ki se je sestala v Zagrebu, je sklenila, da bodo slovenske sile deblokirale vse enote JLA, te pa se bodo umaknile v vojašnice do 5. julija do 17.00 ure.⁵⁰

39 Prav tam, str. 1340–1341.

40 Arhiv MNZ, *Policija med vojno*, Dokument republiške koordinacijske skupine št. 1099-10853/869, 27. 6. 1991, arhivska št. 384.

41 Guštin, *Vojna za Slovenijo*, str. 1341–1342.

42 Arhiv MNZ, *Policija med vojno*, Depeša RSNZ št. 21/5-2-5432, št. 21-6-5-5436, št. 43-5440.

43 Prav tam, Depeša RSNZ št. 21-1-5445.

44 Guštin, *Vojna za Slovenijo*, 1342–1343.

45 Arhiv MNZ, *Policija med vojno*, Depeša RSNZ št. 01-1-5455.

46 Prav tam, Depeša RSNZ št. 21/4-1-477.

47 Prav tam, Depeša RSNZ št. 0213-2, 1. 7. 1991.

48 Guštin, *Vojna za Slovenijo*, str. 1344.

49 Janša, *Premiki*, str. 212.

50 Guštin, *Vojna za Slovenijo*, str. 1344.

Od brionske deklaracije do odhoda zadnjega vojaka

Brionska deklaracija je vsebovala številne kompromisne rešitve in zato ni v celoti zadovoljila nikogar. Za slovensko stran sta bili najspornejši točki, ki sta predvidevali trimesečni moratorij na osamosvojitvene odločitve in deblokado vojašnic JLA ter vračilo zaplenjene vojaške opreme. Kljub temu pa je mednarodna skupnost na sestanku na Brionih spoznala Slovenijo kot priznanega sogovornika in partnerja pri reševanju jugoslovanske krize.⁵¹

Po vojni je policija (preimenovana iz milice), ki je organizacijsko in funkcionalno pričela s preoblikovanjem, še vedno zagotavljala poleg varnostne tudi obrambno komponento. Kljub temu da je bil oborožen boj 5. julija končan, je policija naredila vse, da zavaruje pomembne objekte, osebe in nasploh zagotovi varnost v državi, saj se napete razmere tudi po spopadih niso umirile. Ker je vojska imela razvejeno mrežo tajne službe, svoje opazovalce in vohune, ki so bili stalno na terenu, je delovala še vedno v vojnem stanju. Republiška koordinacijska skupina je v tem kontekstu izdelala načrt za vključitev lovcev in drugih državljanov z lastnim orožjem pri varovanju manj pomembnih objektov,⁵² policijske postaje (PP) in UNZ pa so takoj začele dopolnjevati vojno-organizacijske enote policije.⁵³ UNZ so organizirale tudi posvete komandirjev, kjer so bili prisotni seznanjeni z oceno dela, nalogami po Brionskem sporazumu, s sodelovanjem z ostalimi strukturami, z usposabljanjem (protioklepno orožje) in zdravstveno oskrbo, zagotavljanjem rezervnih vojnih lokacij, varnostjo lastnih objektov in usposabljanjem rezervne policije.⁵⁴

Medtem je republiška koordinacijska skupina izdala navodilo za sprostitev cestnega prometa in za zagotovitev čim manj motenega delovanja gospodarskih ter drugih dejavnosti. Pri tem je svetovala, da naj bodo ovire postavljene tako, da ob morebitni potrebi njihova vrnitev ne bi bila težavna in dolgotrajna.⁵⁵ Zaradi prenehanja spopadov je bila uvedena tudi 50 % demobilizacija vojno-organizacijskih enot policije, kriminalistične službe in skupnih služb.⁵⁶ Po odločitvi Ministrstva za notranje zadeve (MNZ) je bila 15. julija poskusno aktivirana akcija Torba, izvedeno pa je bilo preverjanje rezervnega sistema zvez med republiko in regijo.⁵⁷

Potem ko je Predsedstvo SFRJ 18. julija sprejelo sklep o umiku (premeščanju) JLA iz ozemlja Slovenije v roku treh mesecev in o izpustitvi vseh slovenskih nabornikov v JLA,⁵⁸ kar je nevtraliziralo najspornejše točke brionske deklaracije, je republiška koordinacijska skupina izdala navodilo za ravnanje glede umika JLA. Policija je prenehala izvajati naloge fizičnega varovanja vojaških objektov,⁵⁹ naslednji dan pa je republiška koordinacijska skupina poslala nova navodila in informacije v zvezi z izvajanjem sklepa Predsedstva SFRJ o umiku enot JLA iz ozemlja RS. Blokade vojaških objektov je bilo treba v skladu z danimi navodili v celoti odpraviti, ohraniti pa je bilo treba učinkovito operativno kontrolo nad izhodom vojaških enot. Voditi je bilo treba natančno evidenco stanja pripadnikov JLA na svojem območju, pripraviti pa predloge načrtov varovanja objektov, ki naj bi po umiku JLA ostali prazni.⁶⁰

51 Gabrič, *Brionska deklaracija*, str. 1347–1349.

52 *Arhiv MNZ, Policija med vojno*, Navodilo koordinacijske skupine št. 1731.

53 Prav tam, Depeša MNZ št. 21/4-1-544.

54 Prav tam, škatla št. 2, dokument št. 76 (UNZ Celje).

55 Prav tam, Depeša republiške koordinacijske skupine št. 1805/91.

56 Prav tam, Depeša MNZ št. 21-4-1-571.

57 Prav tam, Depeša MNZ št. 0214-2-2/838.

58 Janša, *Premiki*, str. 257.

59 *Arhiv MNZ, Policija med vojno*, Depeša MNZ št. 1800-4-2/1031.

60 Prav tam, Depeša republiške koordinacijske skupine št. 13 - DEL. OM - 14867, 20. 7. 1991.

Medtem je minister za NZ Igor Bavčar zbral v Ljubljani vse vodilne delavce ONZ in ocenil delo v času osamosvojitve Slovenije in v vojni ter nakazal usmeritve za nadaljnje delo ONZ.⁶¹ Policijske enote so v okviru novih razmer spremljale premike vozil JLA in aktivnosti vojaških oseb, kontrolirale prelete letal in helikopterjev ter nadzorovale splošno stanje v državi.⁶² Kabinet ministra je od načelnikov UNZ zahteval tudi poročila o morebitnih zaznavah pojavov nelojalnosti med zaposlenimi, ki bi se naj pojavljali pri pripadnikih srbske in drugih neslovenskih nacionalnosti (nelojalen odnos do osamosvajanja Slovenije, izmikanje pri izvajanju določenih nalog, splošno kritiziranje in odse-ljevanje iz Slovenije).⁶³ Prav tako je policija pričela intenzivno izvajati naloge v okviru akcije Plebiscit.⁶⁴ Sredi avgusta je MNZ ukinilo fizično varovanje objektov ONZ, kjer so to dopuščale varnostne razmere,⁶⁵ hkrati pa se je okrepilo varovanje skladišč TO zaradi vdorov in odtujitve orožja s strani JLA.⁶⁶ Medtem je MNZ naročalo UNZ, da naj orožje JLA kljub poskusom Ministrstva za obrambo (MO), da bi ga odvezlo, obdržijo na PP.⁶⁷ Policijske enote so pričele intenzivno urejati tudi vse potrebno za sprejem beguncev na meji s Hrvaško.⁶⁸

V začetku oktobra je bil v poslopju slovenske Skupščine sklican delovni sestanek vseh vodilnih delavcev ONZ Slovenije. Na sestanku je minister za NZ Igor Bavčar predstavil ukrepe, ki jih je policija morala izvajati po izteku moratorija iz Brionske deklaracije.⁶⁹ V zvezi s tem je MNZ obvestilo vse UNZ, da se 8. oktobra vzpostavlja enak mejni režim na meji s Hrvaško, kot je bil na meji z Avstrijo in Italijo.⁷⁰ Hkrati s tem je bila policijskim enotam posredovana usmeritev za ravnanje ob prihodih oboroženih predstavnikov hrvaške policije in vojske na teritorij Slovenije,⁷¹ prav tako pa tudi za nadaljnje ravnanje s prebeglimi vojaki JLA.⁷² V tem kontekstu so policijske enote še dodatno okrepile varovanje meje s Hrvaško (akcija Južna meja),⁷³ imenovana pa je bila tudi koordinacijska skupina in podskupine za usklajevanje obrambnih aktivnosti med MNZ in MO, policiji pa je bila posredovana še usmeritev za ravnanje s starešinami JLA, ki so se vračali v Slovenijo ali pa so še bili v državi.⁷⁴

Kljub vsemu pa je glavni moment predstavljal umik JLA iz Slovenije, ki naj bi trajal do 18. oktobra. Ključno operacijo je dodatno zapletla vojna na Hrvaškem, zato so se kontingenti JLA, ki so oktobra še ostali v Sloveniji, umaknili iz koprskega pristanišča en teden kasneje. Glede na določila dogovora o dokončnem umiku JLA iz Slovenije je bil kot zadnji rok določen datum 25. oktober ob polnoči, a se je ta dejansko pomaknil za uro naprej. Zadnji vojaki JLA so z malteškim trajektom Venus zapustili slovenske ozemeljske vode 26. oktobra ob 01.00.⁷⁵

61 *Osebnostno gradivo Bevc*, 18. 7. 1991.

62 *Arhiv MNZ, Policija med vojno*, Depeša MNZ št. 21/1-6001.

63 Prav tam, Dokument notranje-zaščitna problematika št. 0001/5-1-NZ-02/14-91.

64 Prav tam, Depeša MNZ št. 21/6-6-6620.

65 Prav tam, Depeša MNZ št. 21/4-1-639.

66 Prav tam, Depeša MNZ št. 21/6-9-6733.

67 Prav tam, Dokumentarno gradivo MNZ, mapa UNZ Krško št. 1646, depeša MNZ, 21. 8. 1991.

68 Prav tam, Depeša MNZ št. 21/1-2-675, št. 21/6-2-7-7489, št. 21/6-4-7510.

69 Čelik, *Izza barikad*, str. 216.

70 *Arhiv MNZ, Policija med vojno*, Dokumentarno gradivo MNZ, mapa UNZ Krško št. 333, depeša MNZ, 2. 10. 1991.

71 Prav tam, Depeša MNZ št. 21/5-1-7057.

72 Prav tam, Depeša MNZ št. 21/1-2-7058, št. 21/1-2-7222, št. 21-6-3-7332.

73 Prav tam, Depeša MNZ št. 0214-2-1388, 8. 10. 1991.

74 Prav tam, Depeša MNZ št. 21/5-1-714, št. 21-6-3-741.

75 Čelik, *Izza barikad*, str. 176–177.

* * *

Najpomembnejša dejavnost milice/policije v procesu osamosvajanja je bilo ob rednem delu vsekakor njeno postopno vključevanje v obrambne naloge, ko je ob zaostrovanju jugoslovanske krize prevzemala tudi vlogo obrambne organizacije v Sloveniji. Z odhodom zadnjega vojaka je policija ponovno nastopila svojo osnovno varnostno službo.

Povzetek

FILIP ČUČEK

Slovenska milica v procesu osamosvajanja 1989 - 1991

Slovenska milica se je v drugi polovici 80-ih let preoblikovala iz zvezne do republiške institucije. Njena aktivnost na Kosovu v začetku 80-ih let je sprožila razhajanja do skupnih jugoslovanskih ideoloških jeder, ki so z leti postajala vse močnejša. Ob stopnjujočem pritisku srbskih oblasti je slovenska milica ohranila »mirne živce« in prispevala k demokratičnemu razvoju v Sloveniji ter soustvarjala družbo, temelječo na človekovih pravicah.

Milica je bila ključen dejavnik v letih 1989-1991, začenši z »mitingom resnice« 1. decembra 1989, ko je preprečila shod t. i. mitingašev in zavrla velikosrbske težnje po zrušitvi tedanjih slovenskih oblasti, ki so delovale v smeri osamosvojitve. V nadaljevanju se je slovenska politika pri oblikovanju slovenskih oboroženih sil oprla prav na strukturo milice, ki je bila odlično organiziran, predvsem pa profesionalno izurjen varnostni organ. Prav zaradi tega je njena notranja ureditev in struktura vse od odvzema orožja Teritorialni obrambi (TO) služila kot temelj nadaljnje izgradnje obrambnega sistema Slovenije.

V drugi polovici 1990 je milica odigrala prvenstveno vlogo pri oblikovanju tajne Manevrske strukture narodne zaščite in pri vzpostavljanju enot Narodne zaščite, ki so oktobra leta 1990 prešle v slovensko TO. Glavne aktivnosti, ki jih je milica izvajala do začetka oktobra 1990, je bila priprava tajnih skladišč, transport, disperzija in nadzor orožja ter varovanje evidenc vojaških nabornikov. Toda tudi po tem se za pripadnike milice ni praktično nič spremenilo. Dejavnosti, ki jih je milica ob svojem rednem delu opravila septembra in v začetku oktobra, so nemoteno tekale naprej. Jugoslovanska stvarnost se je zaostrovala, milica pa je vse več časa namenjala nadzoru nad JLA. V osamosvojitveni vojni konec junija in v začetku julija 1991 pa je milica pustila velik pečat, ko se je skupaj s TO postavila po robu JLA in jo s svojo brezhibno organizacijo nemalo presenetila.

Po prenehanju spopadov se je milica preimenovala v policijo. Še vedno je bila v vojni pripravljenosti, sčasoma pa so se njene naloge v tem kontekstu skrčile. Predvsem je skrbela za nadzor nad JLA, za kontrolo njenih premikov, nadzirala je zračni, kopenski in pomorski promet. Kmalu po Brionski deklaraciji pa je bilo rešeno tudi vprašanje umila JLA iz Slovenije. Zadnji vojak je zapustil Slovenijo v noči iz 25. na 26. oktober 1991.

Najpomembnejša dejavnost milice/policije v procesu osamosvajanja je bilo ob rednem delu vsekakor njeno postopno vključevanje v obrambne naloge. Z odhodom zadnjega vojaka je policija ponovno nastopila svojo osnovno varnostno službo.

Viri in literatura

Arhivski viri

Arhiv MNZ, Policija med vojno:

Depeša MNZ št. 0214-2-1388, 8. 10. 1991.

Depeša MNZ št. 0214-2-2/838.

Depeša MNZ št. 1800-4-2/1031.

Depeša MNZ št. 21/1-2-675, št. 21/6-2-7-7489, št. 21/6-4-7510.

Depeša MNZ št. 21/1-2-7058, št. 21/1-2-7222, št. 21-6-3-7332.

Depeša MNZ št. 21/1-6001.

Depeša MNZ št. 21/4-1-544.

Depeša MNZ št. 21/4-1-639.

Depeša MNZ št. 21/5-1-7057.

Depeša MNZ št. 21/5-1-714, št. 21-6-3-741.

Depeša MNZ št. 21/6-6-6620.

Depeša MNZ št. 21/6-9-6733.

Depeša MNZ št. 21-4-1-571.

Depeša republiške koordinacijske skupine št. 13 - DEL. OM - 14867, 20. 7. 1991.

Depeša republiške koordinacijske skupine št. 1805/91.

Depeša RSNZ št. 01-1-5455.

Depeša RSNZ št. 0211-4/6007.

Depeša RSNZ št. 0213-2, 1. 7. 1991.

Depeša RSNZ št. 0213-2/870, št. 1112-10512.

Depeša RSNZ št. 0214-2-2/42, 9. 1. 1991.

Depeša RSNZ št. 0215-5-7172, 24. 6. 1991.

Depeša RSNZ št. 0216-5-4-5940.

Depeša RSNZ št. 21/4-1-3575, št. 21/6-1-3591.

Depeša RSNZ št. 21/4-1-477.

Depeša RSNZ št. 21/5-2-5432, št. 21-6-5-5436, št. 43-5440.

Depeša RSNZ št. 21/6-5-321, št. 21/6-2-323.

Depeša RSNZ št. 21-1-5445.

Depeša št. 21/6-7, 13. 3. 1991.

Depeša UM št. 0211-4/1-2/2596.

Depeša UNZ Celje št. 21/6-3-445.

Škatla št. 2, dokument št. 76 (UNZ Celje).

Dežurna skupina koordinacijskega telesa, 2. 6., 3. 6. 1991.

Dokument notranje-zaščitna problematika št. 0001/5-1-NZ-02/14-91.

Dokument PM Nova Gorica, 6. 5. 1991, arhivska št. 205.

Dokument Predsedstva RS št. 800-03-11/91, 15. 5. 1991.

Dokument republiške koordinacijske skupine št. 1099-10853/869, 27.06.1991, arhivska št. 384.

Dokument št. 0021-4-2/2163, 5. 10. 1990.

Dokumentarno gradivo MNZ, mapa UNZ KK štev. 161, dopis IM UNZ Krško št. 21-1-1301, 18. 4. 1991.

Dokumentarno gradivo MNZ, mapa UNZ Krško št. 1146, depeša RSNZ, 19. 6. 1991.

Dokumentarno gradivo MNZ, mapa UNZ Krško št. 1646, depeša MNZ, 21. 8. 1991.

Dokumentarno gradivo MNZ, mapa UNZ Krško št. 333, depeša MNZ, 2. 10. 1991.

Dopis MNZ št. 21/4-1-STD-32, št. 21/1-2-675.

Navodilo koordinacijske skupine št. 1731.

Odredba RSNZ št. 0214-1-DT-76/91, 19. 6. 1991.

Odredba RSNZ št. 8117, 26. 5. 1991.

Premiki št. 161, gradivo SE, št. 812.

Osebnostno gradivo

Osebnostno gradivo Bojan Vrečič, 19. 6. 1991.

Osebnostno gradivo Franc Bevc, 22. 10. 1990; 8. 3. 1991; 19. 4. 1991; 20. 6. 1991; 18. 7. 1991.

Časopisni viri in strokovne publikacije

Bračko, Branimir, Organi za notranje zadeve v času družbenih sprememb v Sloveniji in Jugoslaviji ter v akciji »Sever«. *Varstvoslovje*, 2010/1, str. 13–25.

Čas, Tomaž, Vloga in dejavnosti slovenske milice med osamosvojitvenimi procesi RS in akcijo »Sever«. *Varstvoslovje*, 2010/1, str. 26–44.

Čelik, Pavle, Postopki in metode delovanja milice med osamosvojitveno vojno. *Vojaška zgodovina*, 2004/1, str. 73–84.

Čelik, Pavle, Prizadevanja za legitimnost delovanja milice. *Varstvoslovje*, 2010/1, str. 86–99.

Kupnik, Drago, Čas, Tomaž, Načrtovanje in vodenje akcije »Sever«. *Varstvoslovje*, 2010/1, str. 45–56.

Lovšin, Andrej, Delovanje obveščevalnih in protiobveščevalnih služb med osamosvojitveno vojno. *Vojaška zgodovina*, 2004/1, 62–72.

Repe, Božo, Zgodovinske okoliščine, v katerih je bil preprečen »miting resnice« v Ljubljani. *Varstvoslovje*, 2010/1, str. 7–12.

Monografije

Bukovnik, Anton, *Slovenija. Koraki v samostojnost. Pregled dogodkov 1980-1992*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2006.

Čelik, Pavle, *Izza barikad*. Ljubljana: Delo, Slovenske novice, 1992.

Janša, Janez, *Premiki*. Ljubljana, Mladinska knjiga, 1992.

Mikulič, Albin, *Uporniki z razlogom*. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo RS, Slovenska vojska, PDRIU - Vojaški muzej, 2005.

Razprave

Čepič, Zdenko, Jugoslovanska vojska in slovenska milica v vrtincu politike ob koncu osemdesetih let. Čepič, Zdenko (et al.), *Prikrita modra mreža. Organi za notranje zadeve Republike Slovenije v projektu MSNZ leta 1990*. Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, Zveza policijskih veteranskih društev Sever, 2010, str. 43–75.

Čepič, Zdenko, Razglasitev samostojnosti Republike Slovenije. Neven Borak (et al.), *Slovenska novejša zgodovina 1848-1992*, 2. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2005, str. 1331–1332.

Čepič, Zdenko, V reševanje krize se vplete Zvezni izvršni svet. Neven Borak (et al.), *Slovenska novejša zgodovina 1848-1992*, 2. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2005, str. 1324–1326.

Čepič, Zdenko, Želje vojske po političnem odločanju. Neven Borak (et al.), *Slovenska novejša zgodovina 1848-1992*, 2. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2005, str. 1316–1320.

- Čuček, Filip, Oblikovanje modre mreže. Čepič, Zdenko (et al.), *Prikrita modra mreža. Organi za notranje zadeve Republike Slovenije v projektu MSNZ leta 1990*. Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, Zveza policijskih veteranskih društev Sever, 2010, str. 131–223.
- Gabrič, Aleš, Brionska deklaracija. Neven Borak (et al.), *Slovenska novejša zgodovina 1848-1992*, 2. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2005, str. 1347–1349.
- Gašparič, Jure, Vloga organov za notranje zadeve v oblikovanju obrambnih sil Republike Slovenije. Čepič, Zdenko (et al.), *Prikrita modra mreža. Organi za notranje zadeve Republike Slovenije v projektu MSNZ leta 1990*. Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, Zveza policijskih veteranskih društev Sever, 2010, str. 77–109.
- Guštin, Damijan, Oblikovanje lastnega obrambnega sistema. Neven Borak (et al.), *Slovenska novejša zgodovina 1848-1992*, 2. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2005, str. 1328–1330.
- Guštin, Damijan, Vojna za Slovenijo. Neven Borak (et al.), *Slovenska novejša zgodovina 1848-1992*, 2. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2005, str. 1338–1345.